

VIII. IN MEMORIAM

PROFESOR ANDRZEJ AJNENKIEL (1931-2015)

W dniu 10 kwietnia 2015 r. zmarł Profesor Andrzej Ajnenkiel, jeden z najbardziej zasłużonych polskich historyków prawa. Był dociekliwym badaczem, podejmującym tematy ważne i trudne, często „wybuchowe”. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w życiu publicznym, należał do oddanych organizatorów życia naukowego. Jako członek kierownictwa Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk i dyrektor Wojskowego Instytutu Historycznego, a także Prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego brał żywy udział także w ruchu międzynarodowym, ciesząc się sporym autorytetem w Europie i w świecie. Przez wiele lat współpracował z redakcją „Czasopisma Prawno-Historycznego”. Był członkiem Komitetu Redakcyjnego CPH i autorem wielu świetnych tekstów, drukowanych na jego łamach. Jego przedwczesne odejście stanowi dla naszego środowiska dotkliwą stratę.

Andrzej Ajnenkiel urodził się w Warszawie 21 lutego 1931 r. w rodzinie inteligenckiej, w której kultywowano tradycje politycznej aktywności i służby państwu. Jego ojciec, Eugeniusz Ajnenkiel, był dyrektorem Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej oraz posłem na Sejm z listy Polskiej Partii Socjalistycznej, co po wojnie naraziło go na niejeden konflikt z komunistyczną władzą. Andrzej uzyskał świadectwo dojrzałości w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Reytana, później studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. W roku 1954 obronił rozprawę maderską w seminarium Bogusława Leśnodorskiego, po czym podjął pracę w Archiwum Akt Nowych, wprerw jako archiwista, z czasem jako starszy radca. Praca w archiwum owocowała w jego naukowych tekstach, wyróżniających się silnym zakotwiczeniem w źródłach. Po dwóch latach został zatrudniony na stanowisku asystenta w Instytucie Nauk Prawnych PAN. W 1960 r. uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych na podstawie dysertacji pt. *Położenie prawne robotników rolnych w Polsce w latach 1918-1939*. Promotorem w przewodzie był Juliusz Bardach. W rezultacie reorganizacji struktur naukowych z przełomu lat pięć-

dziesiątych i sześćdziesiątych, młody adiunkt przeniósł się do Instytutu Historii PAN, gdzie w 1970 r. habilitował się na podstawie monografii pt. *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do roku 1926*. Za poważne osiągnięcia w pracy badawczej mianowany został w 1979 r. profesorem nadzwyczajnym, zaś w roku 1991 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

W Instytucie Historii PAN kierował Andrzej Ajnenkiel Zespołem Dziejów Politycznych Polski w XX Wieku oraz opiekował się studiami doktoranckimi. Jednocześnie prowadził zajęcia dydaktyczne w Instytucie Historii Prawa na Uniwersytecie Warszawskim. W 1993 r. został powołany na elitarne stanowisko dyrektora Wojskowego Instytutu Historycznego, działającego w ramach Akademii Obrony Narodowej. W ostatnich latach związał się z Wyższą Szkołą Handlu i Prawa im. Łazarskiego w Warszawie (dziś: Szkoła Łazarskiego), gdzie pełnił funkcję kierownika Katedry Historii Ustroju i Prawa. Był też dyrektorem Instytutu Nauk Administracyjno-Prawnych w Akademii Polonijnej w Częstochowie.

Okazuje przedstawia się udział Andrzeja Ajnenkiela w działalności publicznej. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, w latach 1988-1991 jego prezesem. Kierował pracami Towarzystwa Miłośników Historii (1987-1988). W roku 1996 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego w Akademii Nauk Społecznych Federacji Rosyjskiej w Moskwie. Zasiadał przez wiele lat w Radzie Naukowej Instytutu Historii PAN, był członkiem rad naukowych redakcji: „Czasopisma Prawno-Historycznego”, „Przeglądu Wschodniego”, „Polskiego Słownika Biograficznego” i „Przeglądu Historyczno-Wojskowego”. Był ekspertem Senatu RP, doradcą Prezydenta RP w pracach nad tworzeniem obowiązującej konstytucji. W latach 1990-1993 piastował godność wiceprezesa Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Przez wiele lat był sekretarzem Kapituły Orderu Odrodzenia Polski. Uczestniczył w pracach komitetów budowy pomników Armii Krajowej, Powstania Warszawskiego, Bitwy Warszawskiej oraz Napoleona. Za swoje osiągnięcia był nagradzany i wyróżniany: był m.in. kawalerem Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski i licznych odznaczeń wojskowych oraz laureatem nagród Sekretarza Naukowego PAN, Ministra Szkolnictwa Wyższego i Nauki oraz prestiżowej nagrody tygodnika „Polityka”.

Rozwijał nadzwyczaj ożywioną aktywność odczytową i popularyzatorską, także na arenie międzynarodowej. Cytuję za wykazem, opublikowanym we wstępie do „Bibliografii prac profesora Andrzeja Ajnenkiela za lata 1956-2002”, wydanej przez Wydawnictwo Instytutu Historii PAN (Warszawa 2001, s. 8-10): „Był współorganizatorem dziesięciu polsko-ukraińskich konferencji historycznych pod ogólnym tytułem *Polska–Ukraina. Trudne pytania*. W 1981 r. został powołany jako Directeur d’Etudes de Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales w Paryżu w charakterze prowadzącego wykłady. Uczestniczył jako referent w konferencjach, organizowanych przez Akade-

mię Nauk m.in. w Budapeszcie (1984), Sofii (1983), Pradze (1985), Moskwie (1980, 1990), przez różne uniwersytety i instytucje naukowe, m.in. w Augsburgu, Norymberdze, Bad Homburg (1983, 1985, 1989). Wygłaszał wykłady na uniwersytetach w Brukseli (1989, 1994), Columbia, Harvard, Yale (1988, 1989, 1991), w Londynie (1988, 1989), w Wilnie i Kownie (1995, 1997) i innych. Korzystał z zagranicznych stypendiów naukowych, m.in. w Instytucie Państwa i Prawa Akademii Nauk ZSRR (1963-1964), kilkakrotnie w Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales w Paryżu (1964, 1968, 1970, 1972, 1975), w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku (1988), Fundacji Kościuszkowskiej (1989), w Tybindze (1978) i w Fundacji Lanckorońskich (1991). Od 1994 systematycznie uczestniczył w corocznych międzynarodowych kolokwium historii wojskowości. W 1994 r. jako szef WIH kierował kolokwium w Warszawie, następnie uczestniczył w spotkaniach w Quebec, w Wiedniu, Pradze, Lizbonie, Sztokholmie i Atenach. Brał udział z własnymi referatami w światowych Kongresach Historycznych w Montrealu (1995) i w Oslo (2000). Uczestniczył jako referent w wielu konferencjach międzynarodowych w zakresie historii wojskowości, m.in. w Waszyngtonie (1994), Moskwie (1995), Brukseli (1996), Lizbonie (1999), Atenach (2000), Bratysławie (2001), Teheranie (2001). Był pomysłodawcą i organizatorem dwóch międzynarodowych konferencji w Instytucie Historii PAN: „Rok 1918. Odrodzona Polska w nowej Europie” (1998) oraz „Rok 1920. Osiemdziesięciolecie zwycięstwa polskiego nad Armią Czerwoną” (2000). [Był] autorem, konsultantem a także uczestnikiem wielu audycji radiowych i telewizyjnych, dotyczących w szczególności tzw. białych plam oraz popularyzujących wiedzę historyczną”.

Bibliografia prac naukowych Andrzeja Ajnenkiela imponuje liczbą publikacji i jest ważna pod względem tematycznym. W jego twórczości są obecne ważne książki, cenne artykuły, teksty krytyczne, materiały obrazujące życie naukowe. Publikował w reprezentacyjnych wydawnictwach, którymi były „Książka i Wiedza”, „Wiedza Powszechna”. „Omega. Biblioteka Wiedzy Współczesnej”, „Państwowe Wydawnictwo Naukowe”, „Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne”, „Wydawnictwo Sejmowe”. Był obecny w periodykach wielorakiej orientacji, takich jak: „Kwartalnik Historyczny”, „Państwo i Prawo”, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, „Acta Poloniae Historica”, „Mówią Wieki”, „Bellona” oraz „Nowe Drogi”, „Trybuna Ludu” i „Za Wolność i Lud”. Andrzej Ajnenkiel miał szerokie zainteresowania twórcze, ale jego piśmarstwo mieściło się przede wszystkim w problematyce polskiej XX w. Zaczął od badań nad dziejami społecznymi Drugiej Rzeczypospolitej. Jego monografia pt. *Położenie prawne robotników w Polsce w latach 1918-1939*, uwzględniająca ważny temat, zgodnie z zasadami ówczesnej poprawności politycznej, w „porządku klasowym”, ale także dająca przegląd prawa pracy w państwie, została dobrze przyjęta przez krytykę. Do tematyki tej jesz-

cze nieraz wracał. Drugie wielkie pole studiów to historia polityczna i ustrój Polski międzywojennej. W roku 1964 opublikował książkę, która doczeka się pięciu wydań: *Od „rządów ludowych” do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918-1926*. Książka zawiera pionierską analizę przeobrażeń w ustroju i głębokie przemyślenia teoretyczne, stanowiące udany rezultat badań komparatystycznych. Jej kontynuacją była monografia pt. *Polska po przewrocie majowym. Zarys politycznych dziejów Polski w latach 1926-1939* (1980). Rozwinięcie tematyki dał w syntezie *Administracja w Polsce. Zarys historyczny*, której pierwsze wydanie ukazało się w roku 1975. Głównym obszarem jego dociekań pozostawał wszelako konstytucjonalizm II Rzeczypospolitej i dzieje parlamentaryzmu polskiego. Ich wyrazem były liczne teksty, wśród których wyróżniały się książki: *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do roku 1926* (1972), *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej* (1975), *Z polskich tradycji parlamentarnych: Daszyński i Rataj* (1977), *Polskie konstytucje* (I wyd. 1981), *Historia sejmu polskiego* (tom 2, cz. 1-3, obejmująca rozbiory, II RP i Polskę Ludową, 1989). Za swoiste, udane podsumowanie badań nad ustrojem Polski między wojnami uważam krótki tekst, opublikowany w 1988 r. na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego” pt. *Rządy prawa w II Rzeczypospolitej. Tradycje – możliwości – rzeczywistość*.

W latach kierowania Wojskowym Instytutem Historycznym rozwinął Andrzej Ajnenkiel niezwykle aktywność jako badacz dziejów wojen i wojskowości. Ogłaszał drobne teksty, popularyzujące czyn oręża polskiego, które ukazywały się w periodykach „Polska Zbrojna” i „Bellona” oraz patronował jako wydawca i redaktor dwóm wielkim przedsięwzięciom tematycznie wyrażającym więź między przeszłością a współczesnością: „Sojusze i sojusznicy II Rzeczypospolitej” (2001) oraz „Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia” (2001).

Nad bogatą twórczością Profesora Andrzeja Ajnenkiela, ważną poznawczo i społecznie użyteczną, każdy badacz podejmujący studia nad Polską Odrodzoną w roku 1918, będzie musiał się uważnie pochylić.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)